

**ПРОВЕДЕННЯ АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Шевцова Євгенія

*аспірантка 3 року навчання 032 Історія та археологія Національний
університет біоресурсів і природокористування України*

(м. Київ, Україна)

Починаючи з 2014 року українська археологічна наука зіткнулась з серйозними проблемами щодо проведення спеціалістами досліджень і розкопок

на місцях історичних пам'яток через значний перелік перешкод. Очевидно, що повномасштабне вторгнення з лютого 2022 року поглибило ці проблеми, що фактично призвело до справжньої катастрофи.

Головною причиною, що заважає науковцям і археологам проводити дослідження і займатись вивченням історичних пам'яток України, є анексія і окупація українських територій. Так, згідно з визначення О. Рішняка, археологічні об'єкти і культурні пам'ятки можна розділити на чотири категорії:

- ті, що знаходяться на території тимчасово анексованого Криму;
- ті, що знаходяться в тимчасово непідконтрольних районах Луганської й Донецької областей;
- ті, що знаходяться безпосередньо у зонах бойових дій;
- ті, що знаходяться на не охоплених бойовими діями територіях [6, с. 161].

Ще у травні 2019 року Інститутом археології НАН України і ВГО “Спілка археологів України” одногосно була прийнята Резолюція відкритого семінару "Археологія на окупованих територіях та у зонах збройних конфліктів". Головною метою Резолюції було сприяння захисту культурної спадщини України, що перебуває в зоні збройного конфлікту та на окупованих територіях на міжнародному та державному рівні, покладання обов'язків на місцеву владу щодо пам'яткоохоронної діяльності та фіксації будь-якого правопорушення, здійсненого окупаційними силами, з метою подальшого притягнення їх до відповідальності [5]. Отже, Україна веде моніторинг становища історичних та археологічних пам'яток, і постійно надає інформацію до міжнародних організацій, у тому числі і ЮНЕСКО, стосовно будь-якого порушення норм права зі сторони агресора. Наприклад, відносно ситуації щодо стану археологічних пам'яток в тимчасово окупованому Криму у доповіді ЮНЕСКО «Про спостереження за ситуацією в Автономній Республіці Крим для 212-й сесії Виконавчої ради організації» від 10 вересня 2021 р. були зазначені такі проблеми, як: незаконне вивезення до Росії археологічних артефактів, або продаж їх через чорний ринок, неправильне використання Історико-археологічних заповідних зон у цілях прибутку шляхом організації незаконних розважальних заходів,

руйнація пам'яток через незаконні будівні та неправильні реставраційні роботи, тощо [1, с. 6-7].

Внаслідок розграбовування та руйнації археологічних пам'яток 1 липня 2022 року уряд схвалив пропозиції щодо застосування персональних спеціальних економічних санкцій до осіб, причетних до незаконних археологічних розкопок, досліджень об'єктів культурної спадщини, самовільного розкопування військових поховань на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя [7].

Окрім того, археологічні пам'ятки України руйнуються в результаті бойових дій та цілеспрямованого знищення. На територіях, де ведуться воєнні дії, під загрозою знищення опинилися курганні комплекси, через особливості ландшафту та їх височенним розташування над рівнинними територіями. Давні поховання використовуються ворогом для облаштування вогневих позицій [6, с. 167]. Міністерство культури та інформаційної політики України веде постійний рахунок зруйнованим об'єктам культурної інфраструктури. Так, станом на 25 лютого 2023 року збитків зазнали 1322 об'єкти культурної інфраструктури, без урахування пам'яток культурної спадщини. Із них майже третина – зруйновані (505 – об'єктів) [8]. Серед них є історичні споруди, що датуються з XI ст., наприклад, Іллінську церкву у Чернігові XI – XII століття пошкоджено вибуховою хвилею, що унеможливило подальші історичні та археологічні дослідження цього об'єкту. У зоні активних бойових дій опинився й Історико-археологічний заповідник Національної академії наук України «Ольвія», що знаходиться в Миколаївській області. Через обстріли та замінування протягом 2022-2023 рр. тут не проводилось жодних археологічних досліджень [2].

Проте, на жаль, навіть повне звільнення українських територій і припинення бойових дій не вирішить всіх проблем, що виникли у археологічній науці внаслідок російської агресії. Так, значною загрозою для археологічних експедицій і польових досліджень є замінування українських територій. На офіційному сайті Державної служби України з надзвичайних ситуацій зазначено, що станом на лютий 2023 року, близько 170 тисяч км. кв. України заміновано, що

становить 30% від всієї території [3]. Очевидно, що до повного розмінування територій проведення будь-яких розкопок та досліджень може призвести до трагічних наслідків. Експерти зазначають, що знадобиться 10–15 років для розмінування всієї території України, причому з продовженням війни цей термін буде все збільшуватися [4, с. 92].

Отже, українська археологічна спадщина протягом російсько-української війни 2014-2023 років зазнала значних втрат і пошкоджень, що не може бути вирішено найближчим часом. Археологічна наука потребує дієвої системи охорони своєї спадщини, удосконалення та впровадження сучасних механізмів міжнародного права, постійний моніторинг стану збереженості археологічних надбань та їх місця перебування як з боку держави, так і міжнародними організаціями, адже українська археологія є невід’ємною частиною світового культурного надбання.

Список використаних джерел:

1. Follow-up to decisions and resolutions adopted by the Executive Board and the General Conference at their previous sessions, part I: Programme issues, E. Follow-up of the situation in the Autonomous Republic of Crimea (Ukraine) // Conference: UNESCO. Executive Board, 212th – 2021. – P.6–7.

2. Ольвія: випробування війною. Укрінформ: Мультимедійна платформа іномовлення України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3557086-olvia-viprobuвання-vijnou.html>

3. Офіційний сайт Державної служби України з надзвичайних ситуацій. URL: <https://dsns.gov.ua/news/ostanni-novini/rozminuvannia-teritorii-nadovgo-zalisatimetsia-dlia-nas-prioritetnim-zavdanniam-sergii-kruk>

4. Пархоменко В.В., Василюк О.В. Заповідні території і Російсько-Українська війна. *Сучасні фітосозологічні дослідження в Україні*. Збірник наукових праць з нагоди вшанування пам’яті видатного фітосозолога, д.б.н., проф. Т.Л. Андрієнко-Малюк (1938–2016 рр.) Випуск шостий. Київ. 2022. С. 88-94

5. Резолюція семінару "Археологія на окупованих територіях та у зонах збройних конфліктів" Офіційний сайт Інституту археології НАН України. URL: <https://iananu.org.ua/novini/pres-relizi/797-rezolyutsiya-seminaru-arkheologiya-na-okupovanikh-teritoriyakh-ta-u-zonakh-zbrojnikh-konfliktiv>

6. Рішняк О. Культурна спадщина у воєнному конфлікті: міжнародний досвід другої половини ХХ – початку ХХІ ст. та українська дійсність. *Український історичний журнал*. 2022. №4. С. 159-173

7. Уряд схвалив пропозиції щодо застосування персональних санкцій через незаконні розкопки в Криму. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/kabmin-shvaliv-propoziciji-shchodo-zastosuvannya-personalnih-sankcij-cherez-nezakonni-rozkopki-v-krimu#Text>

8. Через російську агресію в Україні постраждали вже 1322 об'єкти культурної інфраструктури. Офіційний сайт Міністерства культури та інформаційної політики України. URL: <https://mkp.gov.ua/news/8727.html>.

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Гуманітарно-педагогічний факультет
Рада молодих учених гуманітарно-педагогічного факультету
Рада аспірантів гуманітарно-педагогічного факультету
Студентська організація гуманітарно-педагогічного факультету
ЗА ПІДТРИМКИ СПІЛКИ МОЛОДИХ ВЧЕНИХ НУБІП УКРАЇНИ,
EURODOC, РАДИ МОЛОДИХ УЧЕНИХ ПРИ МІНІСТЕРСТВІ ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ,
ТА РАДИ МОЛОДИХ УЧЕНИХ НАПН УКРАЇНИ

«СУЧАСНІ ГУМАНІТАРНІ ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДИХ
НАУКОВЦІВ У ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОМУ СВІТІ:
ВИКЛИКИ, ІННОВАЦІЇ, БЕЗПЕКА»

Матеріали міжнародної очно-дистанційної науково-
практичної конференції молодих вчених

6-7 листопада 2023 року
Частина 1

КИЇВ-2023

УДК 159.9:316:37:81

С 90

Сучасні гуманітарні дослідження молодих науковців у глобалізаційному світі: виклики, інновації, безпека: Тези міжнародної очно-дистанційної науково-практичної конференції молодих вчених (6-7 листопада 2023 р.) [у 2-х ч.] /За заг.ред. О.М. Прохорчука. – К., 2023. Ч.1.-233с.

Рекомендовано до друку

Вченою радою Гуманітарно-педагогічного факультету

(Протокол №6 від 17.11.2023)